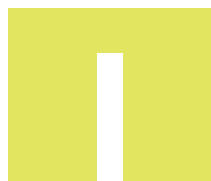

TRAINING VERBINDEND GEZAG AAN BEGELEIDINGSTEAMS VAN CLIENTEN MET EEN LVB+

Verbindend gezag is een effectieve manier om de vicieuze cirkel van machteloosheid te doorbreken in situaties met gewelddadig, zelfbeschadigend en grensoverschrijdend gedrag bij mensen zonder een verstandelijke beperking. Maar hoe pas je dit toe bij mensen met een verstandelijke beperking? Hoe leren we aan onze begeleidingsteams om niet alleen de oorspronkelijke interventies van Verbindend Gezag in te zetten, maar deze aan te passen aan de doelgroep waarmee ze werken? Wat hebben wij nodig om ons staande te houden in moeilijke situaties en hoe houd je vol met elkaar? Deze vragen stelden we ons zelf binnen Ipse de Bruggen.

Jenny Kamzoun, Marieke van Rijn en Vanessa Olivier-Pijpers

Ipse de Bruggen is een organisatie die al meer dan 100 jaar ervaring heeft in de zorg voor kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke beperking. We dragen bij aan een goed leven van onze cliënten door de best mogelijke zorg, begeleiding en behandeling te

bieden. Ons werkgebied ligt in de provincie Zuid-Holland.

Introductie

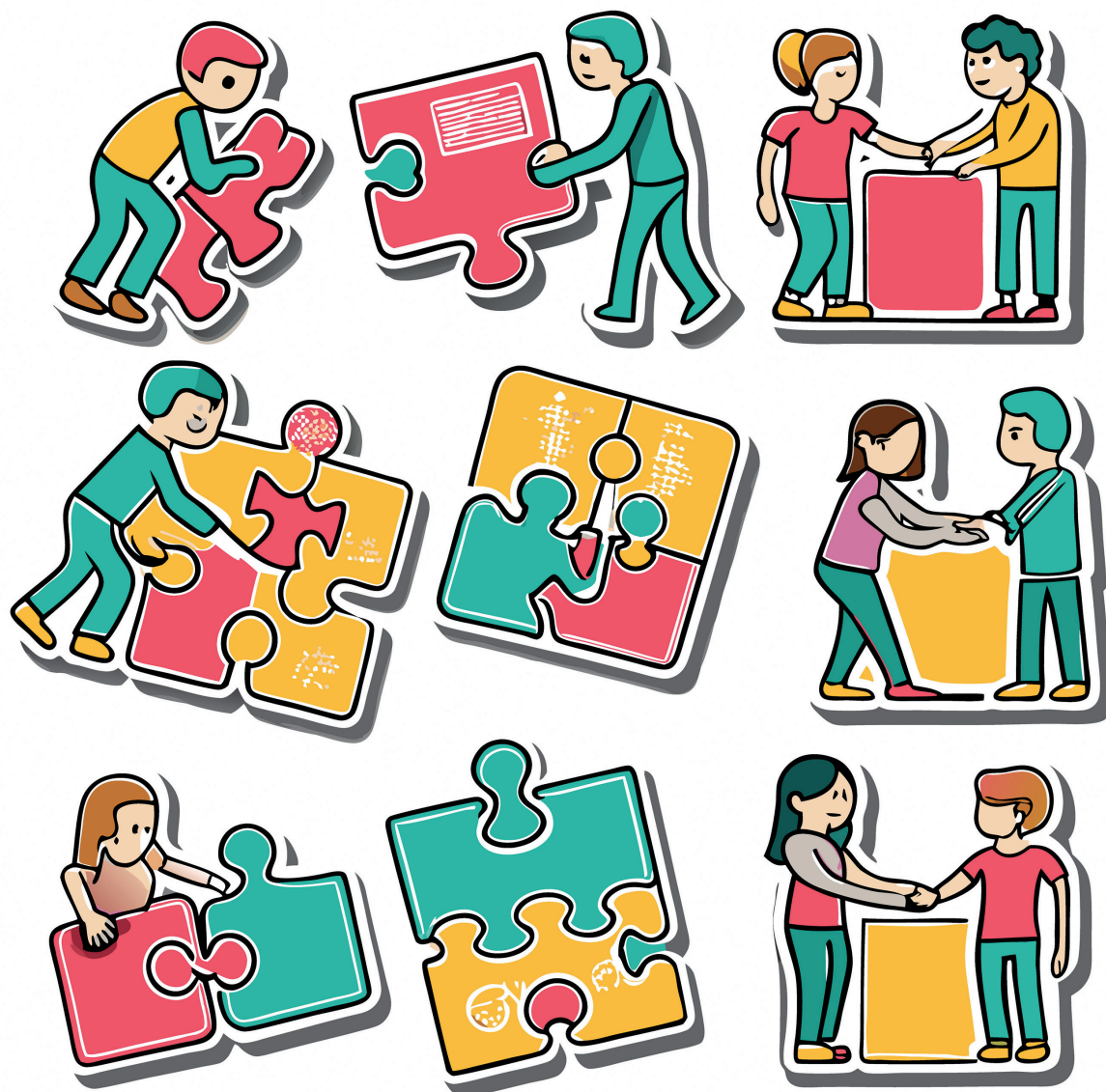
Het aantal cliënten van Ipse de Bruggen met een licht verstandelijke beperking en bijkomende complexe problematieken en/of zeer moeilijk verstaanbaar gedrag (lvb+) is de afgelopen jaren gegroeid. In meerdere teams werd het steeds vaker als een uitdaging ervaren om tot een goede relatie met de cliënten te komen, hun passende ondersteuning te bieden en om te gaan met moeilijk verstaanbaar gedrag. In sommige teams leidde dit tot handelingsverlegenheid en/of een gevoel van machteloosheid. Het interne kennisteam 'Moeilijk verstaanbaar gedrag'

OVER DE AUTEURS

Jenny Kamzoun is werkzaam als gedragskundige/Gz-psycholoog en systeemtherapeut

Marieke van Rijn is werkzaam als systeemtherapeut en trainer Verbindend Gezag vanuit haar eigen praktijk

Vanessa Olivier-Pijpers is werkzaam als programmamanager Complexe zorg

onderzocht of Geweldloos Verzet ook wel Verbindend Gezag (hierna verder aangeduid als Verbindend Gezag) een passende methodiek is voor deze teams. Enkele ervaringen binnen de organisatie, het verder verdiepen in de visie en methodiek en bepalen van hoeveel vraag er was om deze methodiek in te zetten, maakten dat in de zomer van 2023 gekozen is voor Verbindend Gezag als voorkeursmethodiek in de begeleiding van mensen met een lvb+ binnen Ipse de Bruggen. In 2024 en 2025 is er een trainersgroep opgeleid, door externe trainer Marieke van Rijn, bestaande uit begeleiders en gedragskundigen.

Trainen in een lokaal én gymzaal

Er is gekozen voor een uitgebreide training van negen dagdelen, verdeeld over een half jaar. Hiervoor is een reden: naast kennis over de interventies en het leren van de vaardigheden is de attitude die hoort bij Verbindend Gezag essentieel om interventies te laten slagen. In de training is hier veel ruimte voor ingebouwd. Het gaat namelijk om een basishouding, die in alles (zowel in je lichaam, als in je taal, als in je

toon) uitstraalt dat je Verbindend Gezag begrijpt en volledig omarmt (Wiebenga & Bom, 2020). Een dergelijke attitude kan alleen ontstaan als je volledig wordt meegenomen in de materie, de gedachten en de achtergrond. Dit kan daarnaast niet zonder de betrokkenheid van de gedragskundige, zorgmanager én senior begeleider. Zij nemen volledig deel aan de training en het is belangrijk dat zij de visie blijven uitdragen naar het begeleidingsteam, ook na de training.

De eerste drie dagdelen staan in teken van de basis van Verbindend Gezag en de onderliggende theorieën en het kennismaken met de pijlers van Verbindend Gezag (aanwezigheid, de-escaleren, herstel van relatie, support en verzet). We behandelen bijvoorbeeld de sociaal-politieke stroming die ten grondslag ligt aan Verbindend Gezag. Met behulp van recente voorbeelden van geweldloos verzet en de geweldloze strijd van Gandhi in het verleden laten we zien waar de inspiratie is gevonden voor Verbindend Gezag. De basispijlers zijn hiernaar terug te herleiden. Ook behandelen we onderliggende theorieën, zoals de systeemtheorie, hechtingstheorie en de huidige visie op autoriteit.

➤ Samen vormen zij het fundament van Verbindend Gezag. Daarnaast oefenen we de eerste interventies, zoals de bookmark, het herstelgebaar en het oplossingsverzoek, waarbij de focus ligt op zowel het blijven aangaan van de relatie als het verzet tegen gedrag waar wij ons zorgen over maken. Vanwege de grote omslag die Verbindend Gezag vraagt van begeleiders – van een verzorgende houding met een continue focus op de cliënt naar een begeleidende houding waarbij de focus op ons eigen handelen centraal komt te staan – hebben we drie dagdelen zaaltraining toegevoegd (de zaaltraining is ontwikkeld door Raymond Daniels en Marieke van Rijn en overgenomen door Ipse de Bruggen). We werken in de gymzaal middels ervarings- en lichaamsgerichte werkvormen om de spanningsregulatie te onderzoeken, samenwerking in het team te verstevigen en om de focus meer op eigen handelen te krijgen. Medewerkers ervaren daardoor aan den lijve meer regie in hun werk.

'Ik heb ervaren dat Verbindend Gezag vooral een cursus is voor mij, voor de begeleider. We hadden een mooie oefening hoe het is om jezelf te laten vallen, jezelf kwetsbaar op te durven stellen. Dat is echt nodig als je werkt met cliënten die je elke dag uitdagen.'

'In het spel Sociaal Bal vergaten wij in de hectiek van het spel om tot rust te komen. Daardoor kwamen we niet meer op ideeën en waren we alleen maar aan het doen.'

Dagdeel zeven en acht worden de verdere interventies (zoals de aankondigingsbrief en de sit-in) uit Verbindend Gezag behandeld en wordt er een actuele casus uitgewerkt met het deelnemende team. Er wordt vervolgens actief geoefend zodat niet alleen de interventie wordt uitgevoerd maar ook volledig doorleefd. Met behulp van de 'mandenmethode' (een manier om prioriteiten te stellen) inventariseren we met het begeleidingsteam welk gedrag men onacceptabel vindt en waartegen men verzet gaat tonen (Haspels et al., 2013). Met interventies zowel op de verbinding als op verzet maakt men een koers met elkaar voor de cliënt die centraal staat. Er is veel aandacht voor het dragen van de gekozen koers, in de 'wij' vorm. In dagdeel negen wordt samen met het team teruggekeken op de training en wordt bepaald welke interventies men wil oefenen of wat men nog wil herhalen. Onze ervaring is dat het team op casusniveau verder wil

werken aan de uitgezette koers; in sommige gevallen wil het team nóg een andere casus uitwerken.

'Het is fijn om samen met het team een koers te bepalen hoe we willen reageren op moeilijk gedrag. Het duurt echt even om de omslag te maken naar de focus op onszelf, hoe wij willen handelen. We zijn zo gewend om te reageren op alles wat de cliënt doet.'

'Ik heb heel veel verbinding gezien tussen de collega's, na elke training zag ik dat collega's meer naar elkaar toetrokken en dat merkte ik ook op de werkvloer.'

Aanpassingen om beter aan te sluiten bij cliënten met een lvb

Oorspronkelijk is Verbindend gezag ontworpen voor de doelgroep cliënten zonder een verstandelijke beperking. Het vraagt aanpassingen in taal, in interventies en in verwachtingen richting een cliënt vanuit een begeleider (Ottenbros, 2019; Visser & Vliet, 2021). Onze doelgroep met een lvb+ kenmerkt zich niet enkel door de licht verstandelijke beperking, maar ook door bijkomende complexe problematiek. Het gaat bijvoorbeeld om cliënten die graag mee willen doen in de maatschappij en voor allerlei uitdagingen komen te staan waar zij niet altijd tegenop gewassen zijn zoals omgaan met geld, social media, gebruik van alcohol en drugs maar ook een baan willen (behouden). De drang om mee te doen en vervolgens te falen roept gevoelens van afwijzing op die moeilijk te verdragen zijn. De complexe geschiedenis en psychische problematiek die zij vaak met zich meedragen maken het heel moeilijk om te herstellen na een faalervaring.

Aanpassingen in verwachtingen

Er is daarom expliciet ruimte gemaakt in de training voor informatie over sociaal-emotionele ontwikkeling, hechting en trauma om meer begrip op te kunnen brengen voor de complexe doelgroep, te leren hoe professionals zich verhouden tot hun cliënten én het belang van de focus op de eigen houding en handelen. Het sociaal-emotionele ontwikkelingsniveau strookt namelijk lang niet altijd met de mate van de verstandelijke beperking; een lager emotioneel niveau vraagt extra aanpassingen in je basishouding en interventies. Met behulp van de emotionele ontwikkelingsfasen zoals beschreven door Dosen (2014) wordt nagegaan in welke fase de cliënten zitten en wat dit

betekent voor de begeleidingswijze en de interventies vanuit Verbindend Gezag.

Bijkomende problematiek zoals hechtingsproblematiek en trauma vraagt aanpassingen in de verwachtingen en subtiele aanpassingen in de interventies. In de training wordt onderzocht welk hechtingspatroon of welke hechtingsproblematiek van toepassing is bij de cliënten die worden begeleid met behulp van de cirkels van veiligheid. In kleine groepjes zoekt het begeleidingsteam naar patronen van gehechtheid zodat zij gedrag van cliënten beter kunnen begrijpen. In het verlengde hiervan wordt aan de hand van de Window of tolerance uitgelegd hoe stress werkt bij zowel de cliënt als bij jezelf. In de zaaltraining wordt bijvoorbeeld met behulp van een touw een window op de grond gelegd en wordt aan de hand van een casus het touw binnen en buiten het raampje gelegd om samen na te denken over de mate van stress bij de begeleider en de invloed hiervan op de cliënt.

De interventies op alle pijlers (te weten: aanwezigheid, de-escaleren, herstel van relatie, support en verzet) vragen in onze doelgroep tijd en verdragen van moeilijke situaties. Je moet kunnen verdragen dat de interventies beperkt effect hebben en dat cliënten zich langdurig afzetten tegen je aanwezigheid. De term 'vastberaden volhouden' uit Verbindend gezag past hierbij. Het vraagt steeds weer een volhardende en tegelijkertijd warm-accepterende houding én de focus op je eigen gedrag in plaats van op de ander. In de training is dit een terugkerend onderwerp die ook vanuit de trainers volharding en acceptatie vraagt.

Aanpassingen in interventies

Verder is er in de training de mogelijkheid om de interventies voor specifieke cliënten aan te passen en hiermee te oefenen. Dit is met name belangrijk voor cliënten die vanwege hun emotionele ontwikkeling steun nodig hebben van een vertrouwd persoon. De bookmark kan worden aangepast door na de boodschap niet weg te lopen maar bij iemand te blijven. Zo kan een begeleider benoemen: *Je bent boos en zegt dat we weg moeten. We zien dat je eigenlijk verdrietig bent dus we gaan niet weg. We zijn er voor jou.* Een herstelgebaar kan worden aangepast door het pas te vragen als het ijzer is 'afgekoeld' in plaats van wanneer het 'koud' is, om zo rekening te houden met het beperkte vermogen van de cliënt om een voorval later terug te halen.

Door te oefenen met de interventies tijdens de training is er ruimte om elke interventie op maat te maken. Door bijvoorbeeld bij de Sit-in de verbale

boodschap ook op een briefje te geven en van tevoren aan te kondigen dat dit gaat plaatsvinden zodat het minder onverwachts is.

Eerste ervaringen met de training

De training wordt enthousiast ontvangen door de begeleidingsteams, gedragskundigen en zorgmanagers. Begeleiders geven aan dat de training goed inspeelt op situaties, die op dat moment spelen, en dat er veel praktische handvatten worden geboden in de training.

"Ik vond de training meer dan vernieuwend. Juist omdat we hebben geleerd om naar onszelf te kijken. Ik ben nu veel bewuster van de invloed van mijn eigen gedrag in de situatie."

En de begeleider van een jongvolwassen cliënt van 22 jaar met ernstige spanningsregulatie-problemen waardoor er veel agressie en strijd was, vertelt over de voor hem belangrijke lessen:

"Het helpt niet om te blijven doordouwen dat de cliënt doet wat ik wil. Het gaat om mijzelf afvragen wat mijn doel is. Wil ik de cliënt helpen? Of mijn eigen gevoel? Het gaat erom dat je je eigen ego opzij kan zetten, rustig kan blijven en tegelijkertijd de verbinding behoudt terwijl je duidelijke grenzen stelt."

Om al het geleerde in de praktijk te brengen, zijn we binnen Ipse de Bruggen intervisie en verkorte trainingen aan het ontwikkelen, zodat de visie, houding en methodiek van het Verbindend Gezag worden vastgehouden en geborgd. Dit is belangrijk voor onze cliënten. Een jongvolwassen man (22) wiens team met Verbindend Gezag is gaan werken, beaamt hoe belangrijk dat is:

"Eerst had ik altijd ruzie met de begeleiding. En ik zei altijd: 'jullie luisteren niet'. Dat begrepen ze niet. Nu merk ik dat de ze echt geïnteresseerd zijn in mij." ❀

Literatuurlijst